את הארץ למה לי להקדים שמים לארץ [1]והארץ היתה תהו ובהו מכדי בשמים אתחיל ברישא מאי שנא דקא חשיב מעשה ארץ תנא דבי ר' ישמעאל משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו השכימו לפתחי (א) השכים ומצא נשים ואנשים למי משבח למי שאין דרכו להשכים והשכים תניא ר' יוסי אומר אוי להם לבריות שרואות ואינן יודעות (ב) מה רואות עומדות ואין יודעות על מה הן עומדות הארץ על מה עומדת על העמודים שנאמר [2]המרגיז ארץ ממקומה ועמודיה יתפלצון עמודים על המים שנאמר [3]לרוקע הארץ על המים מים על ההרים שנאמר [4]על הרים יעמדו מים הרים ברוח שנאמר [5]כי הנה יוצר הרים ובורא רוח רוח בסערה שנאמר [6]רוח סערה עושה דברו סערה תלויה (א)בזרועו של הקב"ה שנאמר [7]ומתחת זרועות עולם וחכ"א על י"ב עמודים עומדת שנאמר [8]יצב גבולות עמים למספר בני ישראל וי"א (ג) ז' עמודים שנאמר [9]חצבה עמודיה שבעה ר"א בן שמוע אומר על עמוד אחד וצדיק שמו שנאמר [10]וצדיק יסוד עולם א"ר יהודה שני רקיעים הן שנאמר [11]הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים ר"ל אמר (ב)שבעה ואלו הן וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות וילון אינו משמש כלום אלא נכנס שחרית ויוצא ערבית ומחדש בכל יום מעשה בראשית שנאמר [12]הנוטה כדוק שמים וימתחם כאהל לשבת רקיע שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות קבועין שנאמר [13]ויתן אותם אלהים ברקיע השמים שחקים שבו רחיים עומדות וטוחנות מן לצדיקים (ד) שנאמר [14]ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול וגו' זבול שבו ירושלים ובית המקדש (ג)ומזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן (ה) שנאמר [15]בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים ומנלן דאיקרי שמים דכתיב [16]הבט משמים וראה מזבול קדשך ותפארתך מעון שבו כיתות של מלאכי השרת שאומרות שירה בלילה וחשות ביום מפני כבודן של ישראל שנאמר [17]יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי אמר ר"ל (ד)כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ומה טעם יומם יצוה ה' חסדו משום ובלילה שירה עמי ואיכא דאמרי אמר ר"ל כל העוסק בתורה (ז)בעוה"ז שהוא דומה ללילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד לעוה"ב שהוא דומה ליום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי א"ר לוי(ח) כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רתמים שנאמר [18]הקוטפים מלוח (ט)עלי שיח ושרש רתמים לחמם ומנלן דאיקרי שמים שנאמר [19]השקיפה ממעון קדשך מן השמים מכון שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד ועליית טללים רעים ועליית אגלים [א] וחדרה של סופה [וסערה] ומערה של קיטור (ו) ודלתותיהן אש שנאמר [20]יפתח ה' לך את אוצרו הטוב הני ברקיעא איתנהו הני בארעא איתנהו דכתיב [21]הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עושה דברו אמר רב יהודה אמר רב דוד ביקש עליהם רחמים והורידן לארץ אמר לפניו רבש"ע [22]לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך (במגורך) רע (י)צדיק אתה ה' לא יגור במגורך רע ומנלן דאיקרי שמים דכתיב [23]ואתה תשמע השמים מכון שבתך ערבות שבו צדק משפט וצדקה גנזי חיים וגנזי שלום וגנזי ברכה ונשמתן של צדיקים ורוחות ונשמות שעתיד להיבראות וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו מתים צדק ומשפט דכתיב [24]צדק ומשפט מכון כסאך צדקה דכתיב [25]וילבש צדקה כשרין גנזי חיים דכתיב [26]כי עמך מקור חיים וגנזי שלום דכתיב [27]ויקרא לו ה' שלום וגנזי ברכה דכתיב [28]ישא ברכה מאת ה' נשמתן של צדיקים דכתיב [29]והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך רוחות ונשמות שעתיד להיבראות דכתיב [30]כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי (מ)וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו מתים דכתיב [31]גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה שם אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת וכסא הכבוד מלך אל חי רם ונשא שוכן עליהם (ז) בערבות שנאמר [32]סולו לרוכב בערבות ביה שמו ומנלן דאיקרי שמים (ח) אתיא רכיבה רכיבה כתיב הכא סולו לרוכב בערבות וכתיב התם [33]רוכב שמים בעזרך וחשך וענן וערפל מקיפין אותו שנאמר [34]ישת חשך סתרו סביבותיו סוכתו חשכת מים עבי שחקים ומי איכא חשוכא קמי שמיא והכתיב [35]הוא (ט)(גלי) עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שרי לא קשיא הא

בבתי

ואת הארץ להקדים שמים לארץ. דאי לאו ואת הייתי אומר ששניהם נבראו יחד והכתוב כתבם זה אחר זה שאי אפשר לכתוב שני שמות כאחד כדפירש רש"י והא דאמרי ב"ה לעיל ארץ נבראת תחלה דכתיב ביום עשות ה' וגו' ולא כתיב ואת התם דריש ליה מדשני קרא בסידריה להסמיך ארץ לעשיה ומיהו בנימוקי חומש פי' רש"י את השמים לרבות תולדותיהן ומדרש אחר הוא ופליג אהא דהכא:

נכנס שחרית. פרש"י נכנס בתיקו וממילא האור יוצא ונראה ויוצא ערבית ומכסה האורה וממשיך העולם והיה קשה למורי א"כ היאך נראים כוכבים בשמים (ס) מינה בלילה כיון שהם קבועים בשני כדמסיק ומיהו שמא נראים מתוכו כמו ע"י העננים אך רוב פעמים שהעננים מחשיכים אותו ומכסין אותו ונראה למורי לפרש איפכא נכנס שחרית בעולם וממנה אורה יוצא ויוצאת ערבית מן העולם [ומסתלק אורה] ולכך הכוכבים נראין:

כל העוסק בתורה. אכתי לא סיים למילתיה דז' רקיעים שהתחיל לפרש:

אוצרות שלג. יש ממנו שמוכן לפורענות (ע) ויש לטובה כדאמרינן בתענית (דף ג:) טבא תלגא לטורי כחמשה מטרי לארעא וכן כתיב כי כאשר ירד הגשם והשלג וכו' כי אם הרוה את הארץ וגו' (ישעיה נה): **דוד** ביקש והורידן לארץ. הקשה הרב ר' אלחנן הא כתיב (ישעיה נה) כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ותירץ דכיון שמן העננים יורד נראה כיורד מן השמים ועוד י"ל דלא הוריד רק המוכנים לפורענות אבל המרויים את הארץ נשארו למעלה:

לא יגור במגורך רע. אין זה מקרא אלא לא יגורך והכי דריש ליה: (בגמ' שבת קמט: ובסנהדרין קג. איתא ספיר ע"ש)

בן

להקדים שמים לארץ. דאי לא כתיב את הוה אמינא כאחת נבראו אלא שאי אפשר לקרות שני שמות כאחת להכי כתב את להקדים: **למי שאין דרכו להשכים והשכים.** הכא נמי (ט) דקרא לשמים תחלה ה"ל ארץ אין דרכו להשכים ועוד שכל מעשה ארץ מתונים ומעשה שמים במהירות וזו השלימה עמה(י) שנבראו כאחת לכך התחיל לספר מעשיה תחלה: **יוצר הרים ובורא רוח.** מה ענין זה אצל זה אלא ללמדך שההרים עומדין על הרוח: **רוח סערה עושה דברו.** דבר הרוח סערה עשאתו: **ומתחת.** כל היליה: **זרועות עולם.** הסובלות אותו: **נכנס שחרית.** לתוך תיקו והאור נראה: **ויוצא ערבית.** מתיקו ומתפשט למטה מן האור והרי העולם חשוך וזהו חידושו (י) למעשה בראשית בכל יום: **כדוק.** יריעה טייל"א בלע"ז. אלמא יש שמים שאין משמשין אלא תשמיש יריעה פרוסה: **מעון.** לשון מדור. מקום שמלאכים דרין בו: **וחשות.**(כ) מפני כבודן של ישראל שמקלסין ביום: **יומם יצוה ה' חסדו.** יצוה למלאכים לשתוק כדי לעשות חסד לצריכים חסד והם המתמונים: **ובלילה שירה עמי.** (ל) ברקיע עם שיר שלי שקילסתי ביום: **ומנלן.** דמעון איקרי שמים: **מכון.** לשון אוצר של פורעניות כמה דאת אמר נכונו ללצים שפטים (משלי יט): **שבו אוצרות שלג כו'.** כל אלה לפורעניות: **עליית אגלים.** לשון (כ)עוגל של מים (חולין דף מא.) ולשון אגלי טל (איוב לח) ולשון אגן הסהר (שיר השירים ז) שמתחלפת ל' בנו"ן. והם מים העומדים להלקות פירות: (מ) **יפתח ה' לך את אוצרו הטוב.** למדת שיש לו אוצר לפורענות: **לא יגורך רע.** לא יגור אצלך: **ורוחות ונשמות.** חדא היא ויש מפרשין רוח היא הנשמה העשויה בדמות הגוף. נשמה נשימה אליינ"א בלע"ז: **מכון כסאך.** והכסא בערבות הוא כדמסיק לקמן: **וילבש צדקה.** למדת שעמו צדקה שרויה: **ויקרא לו.** קראהו אצלו: **רוח מלפני.** אלמא לפניו הם: **גשם נדבות תניף אלהים וגו'.** (נ) והאי קרא במתן תורה כתיב שילתה נשמתן שנאמר נפשי יצאה בדברו (שיר השירים ה) והניף עליהן טל תחייתו שנאמר גשם נדבות תניף אלהים(ס) והאי קרא משתעי במתן תורה במזמור יקום אלהים יפוצו אויביו:

בבתי

עין משפט
נר מצוה

ז א מיי' פ"ג מהלכות יסודי התורה הלכה ה:
ב [מיי' פ"ג מהל' ת"ת הל' יג טוש"ע י"ד סי' רמו סעי' כג]:

◆

תורה אור השלם

1. והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים: בראשית א ב
2. המרגיז ארץ ממקומה ועמודיה יתפלצון: איוב ט ו
3. לרקע הארץ על המים כי לעולם חסדו: תהלים קלו ו
4. תהום כלבוש כסיתו על הרים יעמדו מים: תהלים קד ו
5. כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שחו עשה שחר עיפה ודרך על במתי ארץ יי אלהי צבאות שמו: עמוס ד יג
6. אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עשה דברו: תהלים קמח ח
7. מענה אלהי קדם ומתחת זרעת עולם ויגרש מפניך אויב ויאמר השמד: דברים לג כז
8. בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבלת עמים למספר בני ישראל: דברים לב ח
9. חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה: משלי ט א
10. כעבור סופה ואין רשע וצדיק יסוד עולם: משלי י כה
11. הן ליי אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה: דברים י יד
12. הישב על חוג הארץ וישביה כחגבים הנוטה כדק שמים וימתחם כאהל לשבת: ישעיהו מ כב
13. ויתן אתם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ: בראשית א יז
14. ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח: וימטר עליהם מן לאכל ודגן שמים נתן למו: תהילים עח כג-כד
15. בנה בניתי בית זבל לך מכון לשבתך עולמים: מלכים א ח יג
16. הבט משמים וראה מזבל קדשך ותפארתך איה קנאתך וגבורתך המון מעיך ורחמיך אלי התאפקו: ישעיהו סג טו
17. יומם יצוה יי חסדו ובלילה שירו עמי תפלה לאל חיי: תהלים מב ט
18. הקטפים מלוח עלי שיח ושרש רתמים לחמם: איוב ל ד
19. השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבתינו ארץ זבת חלב ודבש: דברים כו טו
20. יפתח יי לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה: דברים כח יב
21. הללו את יי מן הארץ תנינים וכל תהמות: תהלים קמח ז
22. כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגרך רע: תהלים ה ה
23. ואתה תשמע השמים מכון שבתך וסלחת ועשית ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו כי אתה ידעת לבדך את לבב כל בני האדם: מלכים א ח לט
24. צדק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו פניך: תהלים פט טו
25. וילבש צדקה כשרין וכובע ישועה בראשו וילבש בגדי נקם תלבשת ויעט כמעיל קנאה: ישעיהו נט יז
26. כי עמך מקור חיים באורך נראה אור: תהלים לו י
27. ויבן שם גדעון מזבח ליי ויקרא לו יי שלום עד היום הזה עודנו בעפרת אבי העזרי: שופטים ו כד
28. ישא ברכה מאת יי וצדקה מאלהי ישעו: תהלים כד ה
29. ויקם אדם לרדפך ולבקש את נפשך והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים את יי אלהיך ואת נפש איביך יקלענה בתוך כף הקלע: שמואל א כה כט
30. כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי: ישעיהו נז טז
31. גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה: תהלים סח י
32. שירו לאלהים זמרו שמו סלו לרכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו: תהלים סח ה
33. אין כאל ישרון רכב שמים בעזרך ובגאותו שחקים: דברים לג כו
34. ישת חשך סתרו סביבותיו סכתו חשכת מים עבי שחקים: תהלים יח יב
35. הוא גלא עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכא ונהורא עמה שרא: דניאל ב כב

מסורת הש"ס

(א) [פי' הכל תלוי בגבורות של הקב"ה והגבור' היא זרועו כדכתיב לך זרוע עם גבור' ערוך ע' זרוע], (ב) [מנחות קו. וע' תוס' שם ד"ה ומיכאל], (ג) ע"ז ג., (ד) [פסחים נ: ב"מ פג:], (ה) ע"ז ג., (ו) [ע' פרש"י בע"ז], (ז) [שבת קמט: ע"ש סוטה מב. סנהדרין קג. ע"ש], (ח) [שבת פח:], (ט) [נ"ל גלא], (י) בע"י: עמו, (כ) [שונה איתא לפניו וע"ש ברש"י], (ל) [שבת פח:],

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' השכימו לפתחי למחר השכים: (ב) שם ואינן יודעות מה הן רואות וכו' ומים על ההרים וכו' והרים על רוח וכו' ורוח בסערה: (ג) שם ויש אומרים על ז': (ד) שם וטוחנות מן לצדיקים לעתיד לבא שנאמר ויצו: (ה) שם ומקריב עליו קרבן בכל יום שנאמר בנה וכו' לשבתך עולמים מאי מקריב וכי תעלה על דעתך שיש לשם כבשים אלא מקריב נשמתן של צדיקים ומנלן דאיקרי שמים: (ו) שם ודלתותיהן אש (שנאמר יפתח וכו' הטוב) תא"מ ונ"ב ס"א פתח ה' אוצרו ויוציא כלי זעמו: (ז) שם רם ונשא שוכן עליהם שנאמר כצ"ל ותיבת בערבות נמחק: (ח) שם ומנלן דאיקרי שמים אמר ר' אבהו אתיא רכיבה: (ט) רש"י ד"ה למי שאין וכו' מדקרא לשמים: (י) ד"ה ויוצא ערבית וכו' חידושו של מעשה בראשית: (כ) ד"ה וחשות ביום מפני: (ל) ד"ה ובלילה שירו עמי שירו ברקיע: (מ) ד"ה (יפתח וכו' הטוב) תא"מ ונ"ב ס"א פתח ה' את אוצרו וגו': (נ) ד"ה גשם נדבות תניף אלהים וגו' כמתן תורה כצ"ל ותיבות והאי קרא נמחק: (ס) תוס' ד"ה נכנס וכו' כוכבים בשמים בלילה כיון שהם קבועים ברקיע השני כצ"ל ותיבת מינה נמחק: (ע) ד"ה אוצרות וכו' לפורענות (ויש לטובה כדאמרינן) תא"מ ונ"ב ס"א היינו שלג מרובה היוצא בשטף מוכן לפורענות אבל שלג היורד בנחת לטובה כדאמרינן:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' וחדרה של סופה ומערה של קיטור. כצ"ל:

◆

לעזי רש"י

טייל"א. יריעה. אליינ"א. נשימה.

◆

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת

◆

רבינו חננאל

אינו צריך לגופו. משל דר' ישמעאל הודיע שקדים שבחה של ארץ לשבח השמים אבל לא בבריאה. תניא ר' יוסי אומר אוי לבריות שרואות ואינן יודעות כלומר הארץ עומדת על העמודים ועמודי הארץ הן על המים. והמים על ההרים. וההרים ברוח. והרוח בסערה וכולה מדרש פסוקים וסערה תלויה בזרועו של הקב"ה שנא' ומתחת זרועות עולם. פי' הדבר שהוא בעולם מתחת הכל תלוי בזרוע בגבורתו של הקב"ה. כי הגבורה היא הזרוע כדכתיב לך זרוע עם גבורה. ר' אלעזר אומר על עמוד

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones